

Splitsko brodarstvo u srednjem vijeku

Ljubo Marčić, Split

Južni Sloveni s Avarima provališe ljeti 597. g. u Dalmaciju, a potom sve češće i snažnije, uništavajući sela i gradove. Jedino Zadar i Trogir, te gradovi po otocima ostadoše ili netaknuti ili bar nisu bili razoreni. God. 626. stiže Avari i njihove slovenske podanike pod carigradskim zidinama težak poraz. Neuspjeh pod Carigradom nanese težak udarac gospodstvu avarskom, i ubrzo skoče protiv njih dosadašnji im podanici Sloveni sa svih strana. Poslije poraza avarsko-ga, oslobode se njihove vlasti Sloveni od Save do mora. Oni su sada pomalo naseljavali oslobođene krajeve, pa je u prvoj polovini 7. vijeka, za bizantskog cara Heraklija, seoba južnih Slovena na Balkanski poluotok bila sasvim dovršena. Sloveni su se raspadali na mnogobrojna plemena, te su se na jadranskom primorju i oko Save nastanili Hrvati. Naši primorski gradovi, porušeni od Avara, ponovno su se podigli ili na svom starom mjestu ili u njegovoj blizini. Za vrijeme od preko četiri stotine godina narod hrvatski živi ponajviše samostalnim državnim životom, vođen u početku plemenskim županima, onda knezovima, a konačno kraljevima. Dalmatinski gradovi su imali kroz cijelo to vrijeme svoju samoupravu. Tu su njihovu samoupravu kasnije priznali ugarsko-hrvatski kraljevi, i sankcionirala Mletačka republika. Kako je more bilo važan faktor u njihovoj egzistenciji i djelovanju, mogli su naši gradovi da razviju svoju trgovačku i ratnu mornaricu. Flota velikih i malih jedrenjaka je bila centar trgovačkog i privrednog života sredovječnih gradova na istočnoj obali Jadrana. Ona nam pokazuje, da je na našem moru, u našim primorskim gradovima bio uvijek razvijen smisao za pomorstvo i da su oni znali cijeniti važnost mora. Najaktivnije su sredniovjekovne luke bile: Split, Trogir, Zadar, Hvar, Dubrovnik i Kotor.

O brodarstvu Splita se prvi put spominje 1097. godine. Naime, tada su se neke zapadne dražve spremale na križarski rat protiv turskog plemena Seldžuka, koji su gospodarili Palestinom. U tu se svrhu i Mletačka republika spremala da pomogne križare svojim lađama, pa je među ostalim pozvala i Split da sudjeluje u ratu. Splićani su se obavezali, da će, kada mletačka mornarica — na putu za Palestinu — dođe u Split, spremati jednu sačinu ili dvije galije i s njima se pridružiti mletačkom brodogradu. U slučaju da Splićani ne bi izvršili svoju obavezu, tada će platiti Mlečanima hiljadu romanskih solida.

Kad je nestalo kraljeva hrvatske krvi, tad je Dalmacija potpala pod Ugarsku. Godine 1102. okruni se ugarski kralj Koloman u Biogradu n/m za kralja Dalmacije i Hrvatske. Uto je doba, po-

red ostalih dalmatinskih gradova, i splitska luka bila potpuno organizirana. Zbog tijesnih rodbinskih i političkih sveza između bizantskog cara Aleksija i kralja Kolomana zgotovi se, da je Aleksije privolio, da njegov prijatelj i saveznik Koloman zauzme dalmatinske gradove i otoke. S tim u vezi mletački dužd Ordelafo Faledro već od 1107. g. dalje nije nosio naslov dužda »Dalmacije i Hrvatske«. U proljeće iste godine predadu se kralju Kolomanu gradovi: Split, Trogir, Šibenik i Zadar, te otoci Rab, Cres, Osor i Krk. Po sklopljenom savezu, Split priznaje Kolomana svojim kraljem. Kao što ni od drugih dalmatinskih gradova, Koloman ne traži ni od Splita nikakove druge dažbine, već samo dva dijela od carine, što je plaćaju strani trgovci, kad dolaze sa robom u njegovu luku. Privilegiji, što ih je kralj Koloman podijelio dalmatinskim gradskim općinama za sebe, svoga sina i nasljednike uopće, bili su najliberalniji i najopsežniji od privilegija drugih evropskih gradova. Jedino od prihoda gradske luke, koji se utjeravao od stranih brodova, pridržao je sebi dvije trećine, dok je treći dio prepustio gradskome knezu, nakon što je biskup dobio od čitave svote samo desetinu.

O splitskom brodarstvu i trgovini po Jadranskom moru svjedoči nam i ugovor sklopljen 27. travnja 1192. godine između Splita i grada Pirana u Istri. U pomenutom ugovoru kažu potestat (načelnik) i konzuli Pirana: »Od današnjeg dana unaprijed jemčimo čvrsti mir ljudima Splita, koji će doći u naš grad i k nama sa lađom, galijom, koje pošalje njihova općina i ljudi iz Splita . . .« Prema historijskim dokumentima iz 12. i 13. vijeka su splitski trgovački brodovi putovali na sjever do Pirana, na jug do Dubrovnika i preko mora u Italiju.

Najznatniji dalmatinski sredovječni pisac i arhitekton splitske crkve Toma (1120.-1268.) pobliže nas upućuje o stanju splitske mornarice u 13. vijeku. Iz njegovog opisa je poznato, da je ugarsko-hrvatski kralj Andrija I. (II.) poveo ljeti 1217. g. križarsku vojnu. Koncem kolovoza ukrcao se u Splitu u mletačke brodove i prevezao do palestinske obale. Tom prigodom je grad Split dao dvije galije kralju Andriji kao patnju. Po opisu arhitektona Tome je slikar Vjekoslav Parač izradio veliku sliku, koja prikazuje kako Splićani darivaju kralju Andriji dvije galije. Slika se nalazi u Pomorskom muzeju u Splitu.

Vjerojatno se ne bi bio u travnju 1221. g. papa Honorije III. obratio na Splićane da unište omiške gusare, da Split nije imao dovoljno brodova za tu akciju. U tu je svrhu papa poslao u Split svog legata, kapelana rimske kurije Akon-

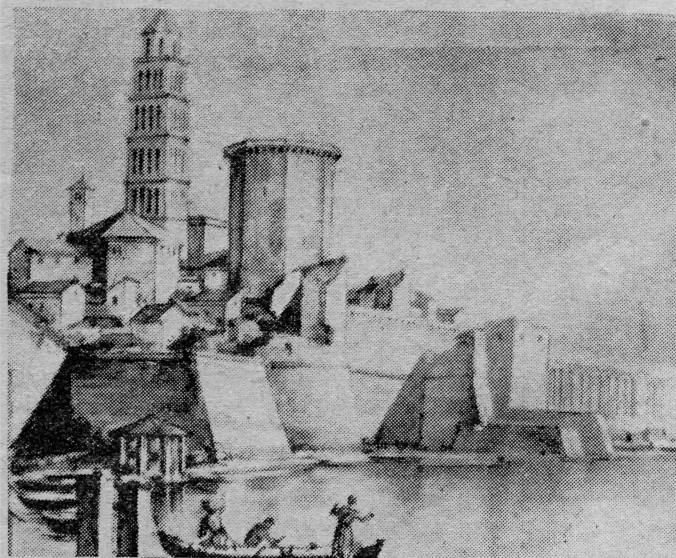
cija iz Viterba. Ali su Omišani još više napadali svoje protivnike, i kapelan se na koncu morao povratiti.

O veličini splitske mornarice također se može razabrati iz sklopljenog ugovora 1239. g. između Splićana i Trogirana. Prema tom se ugovoru Split obavezuje, da će za slučaj navale na zajedničkog neprijatelja na moru, dati četiri »sagettie« (strijela), a Trogir dvije, a osim toga još koliko budu mogli. Omišani, koji su se zalijetali na otvorenu pučinu Jadrana, bili su gospodari kanala između Brača i Šolte i primorja nasuprot njima. Od njih su strahovali stanovnici tih krajeva, pa i Split.

Arhidakon Toma u opisu pomorskog rata 1240. g. između Splićana i omiških gusara također opisuje veličinu splitske mornarice. Naime, te je godine splitski potestat Gargano de Arsignis (rodum iz Ankone) odlučio da obuzda omiške gusare, koji su nemilice pljačkali brodove u neposrednoj blizini Splita. Iz pomenutog se opisa može ustanoviti, da su Splićani imali dosta veliki broj brodova, jer je njihova mornarica brojala 1200 ljudi. Kako su brodovi bili osrednje veličine, kao današnje bracere ili manji trabakuli, to je svaki brod mogao da ima najviše 50 ljudi. Prema tome su bila poslana protiv omiških gusara 24 splitska broda. Da je bio toliki broj brodova, može se zaključiti i po tome, što arhidakon Toma govori o »brojnim lađama«. Splićani se tada iskrcaše na Brač, koji je bio u rukama Omišana. Sve što su mogli, zaplijenili su Omišanima i vratili se u Split. Arhidakon kaže, da u početku Splićani nisu mogli uspjeti protiv gusara, jer su ovi imali »liburne« u većem broju i bolje od splitskih. Zato je Gargano dao izgraditi jednu »triremu«, sličnu galiiji, koja je bila brža i bolja od ostalih brodova. Sada Splićani sa pojačanim brodom opkole brod bračkog kneza Osora, ali im ovaj umakne. Osor i njegova braća sakupe dobru flotu »liburna« i počeli su svugdje napadati Splićane. Rat se nastavio i svršio pobjedom Splićana. Omišani su poslali u Split 6 velikih brodova i nekoliko manjih koje su im Splićani zaplijenili. Istodobno su se obavezali, da neće više graditi brodove za gusarenje. Kad je Dalmacija potpala pod Ugarsku, tad je i Biać (kod Trogira) prestao biti prijestolnicom hrvatskih kraljeva. Kako su se mijenjali ugarsko-hrvatski kraljevi, tako su Biać i bliža okolina bili dodijeljeni sad Splićanima, sad Trogiranima. Zato su se razvile teške i krvave borbe između Splita i Trogira. Kad je 1242. g. ugarsko-hrvatski kralj Bela III. (IV.) bježao ispred Tatara, došao je u Split, gdje nije bio najoduševljenije primljen. Stoga kralj pođe u Trogir gdje je bio lijepo dočekan i dobro sklonjen. Zato Bela potvrdi Trogiranima sve Biaćko polje. Ovim su se Trogirani toliko uznijeli, da su se zalijetali preko označenih granica i ulijetali su u posjede Splićana. Na ovo Splićani sa naoružanim brodovima navale na Trogirane i zarobe njih 50. Protiv splitske mornarice izađe trogirski da osveti svoje zarobljenike. Trogirani su imali i jednu veliku »trijeru«, koju im je kralj Bela, kad je došao u Trogir, ostavio da čuvaju. Na-

oružaje još dvije liburne i nekoliko manjih brodova, a pridružio im se i jedan veliki brod, kojeg su doveli zadarske izbjeglice. Ali uz sve to, kad su Trogirani vidjeli mnogobrojno splitsko brodolje, pobjegoše natrag u Trogir. Splićani sa svojim brodovima krenuše u potjeru i zametnuše borbu, ali su bili pobjeđeni. Trogirani su im zaplijenili jednu »fustu« i zarobili 60 Splićana, te ih okovane bacili u zatvor. Arhidakon Toma je bio ožalošćen zbog poraza svojih mještana i tom je prilikom rekao: »Jer ne zavisi pobjeda od mnoštva vojske, nego nebo daje hrabrost«. Splićani započnu drugi rat i navale na Biać i Trogir kopnenom i pomorskom silom, ali ih Trogirani nadvladaše. Kad je kralj Ladislav III. (IV.) potvrdio Trogiranima sve posjede Biaća, tad Splićani uz pomoć Šibenčana navale s kopna i s mora na Trogir. Ali je utvrđeni Trogir odolio svim savezničkim navalama, a rasrdeni Splićani uništiše tada cijelu okolicu. Kada je ugarski kralj Ludovik I. zauzeo Dalmaciju i otčke od Mletačke republike, on je dokončao dugi rat između Splićana i Trogirana radi Biaća. Posljedica je bila, da je lijepi i veličanstveni Biać sa svim zgradama i kraljevskim dvorovima bio potpuno uništen. Ovakvo su naši primorski gradovi, mjesto da svoju pomorsku snagu iskoriste u velikim trgovačkim pothvatima, trošili svoju snagu u međusobnim borbama.

Poslije ovih borba nastaju mirnija vremena. Trgovačkim poslom plove splitske lađe u Apuliju, a apuljske dolaze u Split. Dana 20. lipnja 1274. g. Splićani sklapaju ugovor sa napuljskim kraljem Karlom II. U tom ugovoru oni obećavaju, da će čuvati i braniti spomenutog gospodina kralja, njegov narod i sve njegove vjerne podanike i trgovce, koji ulaze ili izlaze iz kraljevstva ili zemlje spomenutog gospodina kralja, ovdje i svugdje, bilo na moru ili na kopnu. Iste godine je na 4. rujna bio definitivno uglavljen savez između Splita, Šibenika i napuljskog kralja Karla II. On obeća, da će sam naoružati dvije galije, i

Split u srednjem vijeku

da će dvije naoružane galije pozajmiti Splićanima, a jednu Šibenčanima. Ovi potonji imali su dati mornare i borce za te galije, i još obećaje, da će doći u rat i sa drugim svojim brodovima. Kad su 1279. g. Trogirani potukli Šibenčane, ovi su u zajednici sa Splićanima krstarili morem. Tako ujedinjeni, zarobili su brod »Vulcigna«, vlasnost nekog Trogiranina. Za slučaj nenadne navale gusara, dalmatinski se gradovi nisu mogli trajno osloniti na dalekog napuljskog kralja. Zato su Split, Trogir i Zadar sklopili 1290. g. savez za zajedničku obranu na moru. Koncem 13. vijeka razvijena je trgovina između Dalmacije i Apulije, koja se prevozi dalmatinskim i apuljskim brodovima. Razvijeno brodarstvo i razvijena trgovina trebali su zaštititi, pa su ga Splićani našli u dalmatinskoj Zagori i Bosni. Tako je Split u 14. vijeku postao glavna izvozna luka sjeveroistočnog Jadrana. Dok je tako cvala splitska trgovina, zauzmu Mlečani malo po malo veći dio primorske Dalmacije. Ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. navijesti 1356. g. rat Mletačkoj republici, koja se mirom u Zadru 18. veljače 1358. g. odrekla svih dalmatinskih gradova i otoka. Otsada su dalmatinski gradovi živjeli i nadalje starim autonomnim životom po uzoru mletačkom. Naši su gradovi, svaki za sebe i bez državne pomoći, formirali svoju trgovačku i ratnu mornaricu gonjeni svojim prirođenim nagonom, koji ih je vukao na more. Njihova brojna trgovačka mornarica je plovila u Marke, Ankonu, Mletke i u druge gradove s obje strane Jadrana.

Koncem 14. vijeka splitski brodovi izlaze iz Jadranskog i Jonskog mora, te ih susrećemo u Egejskom arhipelažu gdje donose svoju robu, a otale dovoze kući drugu. Također svojim brodovima prevoze robu među pojedinim mjestima arhipelaga. Mletačka republika je uzimala u zaštitu dalmatinske trgovce i pomorce kad su u dalekim krajevima bili napadnuti, ili sa brodom zarobljeni. Mlečani su i na Jadrannu nastojali, da se u raznim prigodama pokažu kao pravi zaštitnici plovidbe i prijatelji Splićana. Tako su oni 1400. g. izmirili Split sa Ankonom. Mletačka vlada je još nastojala, da stanovnici Jadrana ne napadaju jedan drugoga na moru, a osobito zbog toga, što su joj dobri prijatelji i Split i Ankona. Mletačko postupanje je toliko pridobilo Splićane, da su 1401. g. ponudi Mlečanima, da će se staviti pod njihovim gospodstvom uz neke uslove i ugovore. Mletačka vlada nije prihvatila ovu ponudu, jer nije bio još zgodan momenat. Kad se početkom 15. vijeka Mletačka republika dočepala ponovno Dalmacije, ona je nastojala da dalmatinski brodovi sa raznovrsnom robom dođu u njenu luku, te da tako poveća prihod i carine svog glavnog grada. Ona je podupirala njihovu trgovinu i štiti-tila njihove brodove na putu za Mletke.

Kad je Mletačka republika primila 1420. g. Splićane kao svoje podanike, počela je da sprovodi svoju trgovačku politiku u korist svog glavnog grada, na štetu trgovine i brodarstva ostalih pomorskih gradova. Zato je 13. kolovoza 1422. g. izdala naredbu, prema kojoj Dalmatinci ako iz-

vezu bilo koju robu drugdje, a ne u Mletke, osim carine, koju su tražila mjesta u koja su oni svoju robu uvozili, morali su još platiti i carinu, kao da su tu robu dovezli u glavni grad republike. Ovom se naredbom baš uništavala izvozna trgovina Dalmacije, pa se Dalmatinci pobunili. Nato je mletačka vlada 23. listopada 1425. g. donijela rješenje, prema kojem se sva roba, ako se vozi od rta Kamenjak (Promontore) na sjever, ima voziti u Mletke i nikamo drugdje. Slijedile su zatim razne druge zabrane. Tako se u Dalmaciji moglo uvoziti samo ono sukno koje se izvozilo iz Mletaka; zatim je zabranila trgovinu raznom željeznom robom. Osim toga je Dalmatincima bilo zabranjeno da uvoze ili izvoze kožu. God. 1440. mletačka je vlada zabranila izvoz katrana iz Dalmacije bilo kamo, osim u Mletke. Ova i slična ograničenja postepeno su uništavala dalmatinsku trgovinu i brodarstvo. Trgovina i brodarstvo životarilo je toliko i onako, kako je Republika dozvoljavala. Tako je ona 15. siječnja 1452. g. donijela zaključak, da se iz dalmatinskih gradova ne smije izvoziti nikakva trgovačka roba ni u Apuliju, ni u Marke, ni bilo kamo, osim u Mletke. Isto se tako ne smije uvoziti u Dalmaciju iz spomenutih mjesta, već samo iz glavnog grada republike.

U 15. vijeku je republika dubrovačka imala najširi teritorij i najvećma razgranjenu trgovinu i industriju. U Dubrovniku je pomorstvo za više od hiljadu godina bilo najvažnija privredna grana, oslon ekonomskog života i najvažniji izvor bogatstva. Tako je Dubrovnik već u 16. vijeku imao do 300 brodova razne veličine sa preko 5.000 članova posade. Mletačka republika uplašena od dubrovačke konkurencije popusti i 1452. g. dozvoli Splićanima, da izvoze prihode svojih zemalja kamo god hoće po Dalmaciji i drugamo »prema običaju i dozvoli, koju od nas imaju«. Dozvoljen je izvoz nekih artikala iz Splita u Marke, a uvoz drugih artikala iz Maraka u Split. Tako je dalmatinska trgovina i brodarstvo dobilo nešto više slobode. Ali je za splitske brodove i brodove ostale mletačke Dalmacije ostalo i nadalje zatvoren široki svijet. Ti brodovi nisu smjeli ploviti izvan Jadrana, ni izvoziti svoju robu u krajevima na Sredozemnom moru, ni odatle bilo koju robu uvoziti. Samo uz dozvolu mletačke vlade smjeli su dalmatinski brodovi da prevoze robu iz jedne strane države u drugu.

Za razdoblje od 6. lipnja 1475. god. do 24. listopada 1476. g. sačuvao se popis svega onoga, što se iz Splita izvezlo, zatim brodovi na kojima se roba izvezla, imena vlasnika dotičnih brodova i imena vlasnika robe. Prema popisu je tada bilo u Splitu 47 brodova, čiji su vlasnici bili Solićani, među ove i slijedeći: Florij Alegratti, Ivan Račanić, Grgur Rasić, Radoslav Bilošević, Martin Paratović, Blaž Ordo, Marin Halibet i drugi. U Splitu su u to doba mnogi brodovlasnici svojim brodom zapovjedali u svojstvu kapetana. Ali je u Splitu bilo i kapetana po zanatu, koji nisu bili brodovlasnici, nego su uzimali brodove u zakup ili na njima bili namješteni kao kapetani. Me-

du ove su bili Petar Balpiera, Juraj Vudiničica, Orancija Alegret, Petar Pina, Ivan Bagatela i drugi. U dotičnom popisu ima i nekoliko njih, za koje se ne kaže, ni da je brod, na kojem izvoze robu iz Splita, njihov, a ni to, da njim zapovijeda neki drugi kao kapetan. Prema tome se zaključuje, da su to istodobno i brodovlasnici i zapovjednici njihovih brodova, a ti su: Stjepan Konjević, Jakov Longo, Ladislav Radovnić, Cvitan Stacinović, Mate Bilosević, Stjepan Jurijanić, Stjepan Hervatinović i drugi.

Odnosi između brodovlasnika i brodova bili su određeni prema gradu iz kojeg su izlazili i onome, u koji su ulazili. Tako brodovi koji su išli iz Splita u Neretvu ili Skradin, a imali manje od 100 modija (= 1000 hl) deplasmana, imali su najmanje 4 mornara, a oni preko 100 modija najmanje 5 mornara. Pojedini dalmatinski gradovi su imali međusobne ugovore, na osnovu kojih su brodovi natovareni njihovom robom, bili oslobođeni od plaćanja komercija. Tako u Splitu nisu plaćali komercij; oni brodovi, koji su dovozili robu iz Dubrovnika, Trogira, Šibenika i Zadra, te sa otoka.

Za izgradnju i popravak brodova je svaki primorski grad imao svoj škver, pa i Split. Da je splitski škver bio znatno velik zaključuje se po tome, što se na njemu za vrijeme od 20 dana izgradila »trirema« za rat protiv omiških gusara.

Kad je Dalmacija potpala Mletačkoj republici, ona je s planom i svijesno išla za tim, da naše krajeve do temelja iskoristi i isiše. Tako je među ostalim i sprečavala razvitak dalmatinske brodogradnje u korist svog arsenala. Sad su Split i ostali dalmatinski škverovi gradili manje brodove i popravljali oštećene mletačke galije. Tako su postepeno propadali dalmatinski škverovi, a ostao je samo korčulanski.

U srednjem se vijeku udruživali zanatlije u korporaciji, da time zaštite interese svoja zanata i svoje. Korporacije u Dalmaciji bile su u uskom doticaju sa prekomorskom Italijom, a osobito s Mlečanima, pa su prihvatile talijanski naziv »skole« ili »konfraternità«. Naš ih je narod nazvao »bratovštine«, a članove »bratimi«. Među ostalim je i u Splitu osnovana 1349. g. »Bratovština sv. Nikole od Sdorija«. To je bila obrtna zadruga mornara, jedina zanatska bratovština. njena pravila su namijenjena u prvom redu zanatskim interesima mornara. Mornarska bratovština sv. Nikole je jasan dokaz, koliko je Split bio u doba njena osnivanja zauzet za svoje pomorstvo i koliko mu je pažnju posvećivao. Kad je Mletačka republika zauzela Dalmaciju, ona je potvrdila pravila njihovih starih bratovština, nazvana »matrikule«. Tako je 1521. g. potvrdila matrikulu bratovštine mornara u Splitu. Ovu je matrikulu publicirao Gelcich u »Le confraternite laiche in Dalmazia e specialmente quelle dei marinari« (Quattro programma del i. r. scuola nautica di Ragusa — Ragusa 1885.) Za vrijeme francuske vladavine u Dalmaciji bratovštine su bile ukinute 1807. Iz matrikule (pravilnik) splitske mornarske bratovštine donosi se slijedeći izvadak:

»Budući da se u gradu Splitu nalazi više gospode vlasnika većih i manjih lađa i to ponajviše od stotine stara naviješe, i mornara, koji žive od pomorstva, ploveći po moru u razne strane svijeta, riješili su oni među sobom, da učine školu ili bratovštinu.

Iz matrikule splitske mornarske bratovštine se razabire, da su u pomenutom udruženju bili učlanjeni i brodovlasnici i mornari, dakle i poslodavci i radnici. Matrikula je određivala, koliko svaki član ima da plati blagajni bratovštine. Svaki je brod morao platiti 10 solda za svakih 100 stara nosivosti za svako putovanje. Od tog je iznosa pripadala polovina za brod, a polovina za gospodara i mornare. Važne su i značajne slijedeće odredbe splitske mornarske matrikule:

1) pomaganje ostarjelih i oboljelih članova; 2) pomaganje utamničanih članova zbog duga kojeg ne bi mogli platiti; 3) »bratimi« su se morali brinuti za udađu kćeri »brata«, koja je bila dobra ponašanja, ali siromašna; 4) kad bi strani mornar umro u Splitu i nije ništa imao, braća su ga morala pokopati; 5) ako bi koji brat umro vanka Splita, tad su braća morala poći da uzmu njegovo tijelo, i to po moru do 100 Nm daleko, a po kopnu do 25 Nm; 6) matrikula je zaštićivala mornare od toga, da ih brodovlasnici naglo ne otpuste, i brodovlasnike, da ih mornari ne ostave. Pored ovih bilo je i drugih važnih odredaba.

Kako su brodovlasnike i mornare za života vezali brodovi, isto tako ih je poslije smrti vezao zajednički grob. Pored ovog groba je mornarska bratovština u svojoj crkvi sv. Nikole u Splitu imala i poseban grob za strane pomorce, koji bi na putu umrli. Mornarskom bratovštinom u Splitu su upravljala dva župana, dvije sudije i dva upravitelja imanja. Svake se godine na dan sv. Nikole držala glavna godišnja skupština bratovštine, na kojoj je stara uprava polagala račune i birala se nova uprava.

Šegrti, koje je naročiti odbor bratovštine proglasio da su sposobni za mornare, mogli su biti primljeni u svojstvu mornara na koji brod. Kapetan je mogao biti samo onaj, koga je dotični odbor proizveo za kapetana.

Mornarska bratovština je imala obaveze da štiti interese svojih članova i da ih pomaže. Da brane svoje interese stavili su u svoja pravila: »da nijedna strana lađa ne smije da ukrca bilo šta u ovom gradu (t. j. u Splitu), budući da ima u luci naših lađa i to dobro uređenih«.

Upotrebljena literatura:

1. Novak Grga: »Naše more« — Split 1927.
2. Šišić Ferdo: »Pregled povijesti hrvatskog naroda« — Zagreb 1916.
3. Kap. Gluhonja Ivo: »Brodovi na jedra« — Split 1951.
4. Zbornik Marka Marulića—Novak Grga: »Split u Marulićevo doba« — Zagreb 1950.
5. Don D. Pavlov i Don Ivan Vuletin: »Iz povijesti Kaštela« — Šibenik 1916.
6. Dr. Ivo Rubić: »Split i okolica« — Split 1930.
7. Andreis Paolo: »Storia della città di Traù-Spljet 1908. i drugi članci.